

Verslag slotdebat Conferentie De Omslag, 16 januari

Gespreksleider: *Dirk Barrez* (schrijver, journalist, initiator pala.be)

In forum: *Tinne Vanderstraeten* (federaal parlamentslid Groen, België), *Michel Genet* (Directeur Greenpeace, België), *Paul de Beer* (Hoogleraar arbeidsverhoudingen UvA, Nederland) en *Bart Martens* (Vlaams Parlements lid voor SP.a)

Het afsluitende debat wordt voorafgegaan door een snelle rondgang langs enkele conclusies uit de zes daarvoor gehouden workshops. Ze worden op een doek achter het panel groot geprojecteerd. *Barrez* laat ze in het debat af en toe terugkomen, en vraagt de panelleden om hun reacties op de conclusies.

Dirk Barrez opent met de stelling dat voor de zaal van ruim tweehonderd aanwezigen deze discussie eigenlijk voorbij zou moeten zijn, en verder gegaan zou moeten worden als een "doe- en denkgroep" of in het parlement een "commissie van de toekomst om de vraag te beantwoorden hoe de voorstellen zo snel mogelijk uitgewerkt kunnen worden op beleidsvlak". Het is de bedoeling van het debat om elkaar aan te vullen in ideeën op dat vlak en een strategie daarvoor samen te stellen, ook de voorstellen van Sachs eerder die dag meenemend voor een nieuw sociaal contract voor een ecologische transitie en de conclusies in het ochtenddebat.

Werkgroep 1 - over Internationale welvaartsherverdeling - kwam met de stellingname over de nood tot "meer geven" en "minder nemen", waarbij niet de traditionele tweedeling tussen Noord en Zuid gemaakt werd, maar tussen 'rijk' en 'arm' die overal ter wereld gevonden worden. De vraag aan het panel is of dat mechanismen zijn die we kunnen hanteren en of (dit met name gericht aan de politici) ze kans zien om dit snel uitgevoerd te krijgen?

Bart Martens: Natuurlijk helemaal eens met de stelling, maar "tussen droom en daad staan praktische bezwaren, en te weinig wetten"... *Dirk Barrez*: Maar dat is uw beroep... *Bart*: Het aantal conferenties waarin gesteld is dat 0.7 procent van het BNP aan ontwikkelingshulp gegeven moet worden, is niet meer te tellen. *Dirk*: En volgens de workshop hier moet het nog tien keer hoger zijn... *Bart*: het gaat dus veel te traag en we moeten ook naar andere mechanismen zoeken, dan alleen het overhevelen van een economische output naar het Zuiden. We moeten beginnen met een 'internationale rechtvaardigheidstheorie' zoals John Rawls met zijn Theorie of Justice uitwerkte om de nationale welvaartsstaat op poten te krijgen. Dan kom je tot een theorie die verschillen toestaat binnen een maatschappij, maar slechts in die mate dat de minst goeiden er wel op vooruitgaan. Om verschillende redenen is die theorie van Rawls nooit toegepast op het internationale vlak. Maar daar moet het wel toe komen. Vanochtend ging het ook over 'cap and trade', het begrenzen van onze milieugebruiksruimte en dat vastleggen en eerlijk delen, gericht op dat elke wereldburger een gelijk recht op toegang heeft. In dergelijke concrete invullingen van mensenrechten kun je een nieuw mechanisme vinden om tegelijkertijd ons klimaatvraagstuk aan te pakken en die

broodnodige verdeling tot stand te brengen richting Noord en Zuid. Heel concreet: het systeem van 'contraction and convergence' en bij de klimaatonderhandelingen zou je uit moeten gaan van een gelijk recht op CO₂-uitstoot per capita en de industrielanden die hun 'eerlijke aardeaandeel' ernstig overshooten moeten dan maar de rechten opkopen van ontwikkelingslanden die daar ver onder zitten. Maar dan op de voorwaarde dat het getransfereerde geld geïnvesteerd wordt in schone technologie en hernieuwbare energie. Dat zou het principe moeten zijn bij de klimaatonderhandelingen.

Tinne Vanderstraeten: Ziet daar veel in, Wolfgang Sachs heeft daar ook al veel over gezegd. Daar zal het beleid op gericht moeten worden. Maar de ervaring in het parlement is toch dat de meeste politici het motto 'meer geven, minder nemen' niet als drijfveer hebben. We staan op een cruciaal punt om de omslag te maken. Ze verwijst naar een toespraak van Herman van Rompuy eerder dit jaar die toen kamervoorzitter was (nu eerste minister) en het scholierenparlement toesprak. Het thema was 'ecologische transitie, of ecologische omslag' en hij zei tegen de scholieren "kijk toen ik jong was kwamen de rapporten van de Club van Rome uit en die hebben we niet ernstig genoeg genomen, maar dat hadden we wel moeten doen". Hij riep de mensen in de zaal op om niet dezelfde fout te maken. Zoals dat hier wordt gedefinieerd, als meer geven en minder nemen, is eigenlijk de hele zaak goed samengevat. Nu is het zaak ook politici van andere partijen daarvan te overtuigen. Maar zaak is ook om alles er bij te pakken, afzonderlijke oplossingen kunnen soms perverse effecten hebben, zoals het idee dat je zoveel kunt vliegen als je wilt als je dat maar compenseert met wat extra bestedingen.

Dirk: Ook de conclusies van Werkgroep 3 (rechtvaardige verdeling mondiale gebruiksruimte) sprak over het leggen van een juridische basis onder de transitie van fossiel naar hernieuwbaar. Kan dit de juridische basis zijn?

Paul de Beer: Belangrijke vraag is of je de doelstelling van meer geven en minder nemen wilt behalen door echt de rechten van armen vast te leggen, of dat je de benadering kiest van eerlijke en rechtvaardige prijzen, waar ook duurzaamheid in opgenomen is. Je hoeft niet perse minder te nemen, als je maar wel een eerlijke en rechtvaardige prijs betaalt voor wat je neemt. Anders zal in het rijke deel van de aarde moeilijk steun van de bevolking verkregen worden. Probleem is natuurlijk: hoe wordt die prijs bepaald?

Dirk: Twee praktische vragen: Kunnen we dat berekenen en moet dit normerend zijn voor alle producten, niet alleen voor een niche zoals nu bij fair trade?

Paul: Idealiter moet de prijs precies juist zijn, dat is altijd moeilijk, maar we weten in ieder geval dat wat we nu betalen te weinig is. Om twee redenen: omdat de grondstoffen niet duurzaam zijn en omdat we voor arbeid die verricht wordt bij de productie vaak te weinig betalen.

Michel Genet, die opmerkt dat hij Franstalig is en daarom soms beperkt zal moeten zijn in zijn formuleringen: Ik weet niet wat de juiste prijs moet zijn, maar die moet in ieder geval duurzaam zijn. Belangrijk is het fenomeen 'externaliteit'; we weten dat de productie een negatieve impact heeft op derden die het product niet gebruiken. Het klassieke voorbeeld: een fabriek die op een rivier loost en die vervuult en daar niet voor hoeft te betalen. Dan kunnen publieke belastingen ingrijpen. Niet alleen over prijs spreken, maar ook al die externaliteiten in rekening nemen. We beschikken niet over veel andere middelen dan die belastingen. De crisis laat zien wat voor wereld we krijgen als we die krachten geheel vrij laten en denken dat

de markt heilig is. Nu weten we dat een markt die niet gereguleerd wordt, geen goede uitkomst geeft. We moeten dus nieuwe fiscale middelen verzinnen en beleid daaromtrent die arbeid minder duur maakt en de winst van het kapitaal zwaarder belast, en natuurlijk het gebruik van milieubronnen en dergelijke. Dat zal niet makkelijk worden, maar de crisis heeft veel duidelijk gemaakt.

Dirk: daarmee zitten we inderdaad bij de conclusies van workshop 3: fiscaliteit, overheidsbegrotingen in andere richtingen jagen... Michel Genet zei dat we teveel op arbeid zitten, te weinig op kapitaal, te weinig op wat genoemd is 'belasting op onduurzaamheid'. Maar over die verschuiving van fiscaliteit zijn we al tientallen jaren aan het praten. Nu zijn het zoals het vanochtend genoemd werd 'oorlogstijden', hoe zorgen we voor een versnelling van maatregelen?

Tinne: Ik zou wel willen, maar de personen die dat eerder probeerden, deden dat vanuit verkeerde motieven. Er is in België een belasting geweest op plastic bestek en plastic zakken. Dat werd verkocht als milieumaatregel maar die toenmalige milieuminister heeft nooit kunnen zeggen hoeveel CO₂ dat dan uit de lucht zou laten... Uiteindelijk is het eerder een budgettaire perspectief, het zijn nepbelastingen. Ook bij de emissierechten. De opbrengsten worden benut om gaten in de begroting te dichten, niet om ecologisch beleid uit te voeren.

Dirk: Dat was het verleden. We zijn het er allemaal over eens dat Electrabel elk jaar onterecht 2 miljard binnenkrijgt, over onze rug, dus waar komen de nieuwe maatregelen vandaan?

Tinne: Het gemakkelijkst haalbare en waar ook al een politiek draagvlak voor bestaat, ook omdat het in Nederland al goed onderzocht is, is de slimme kilometerheffing. Dat is een andere benadering van autofiscaliteit. Je belast niet de auto ook als die stilstaat, maar het gebruik van de auto. De vaste kosten worden afgeschaft en belast worden het gebruik en de veroorzaakte vervuiling. Dat gaat over substantiële hoeveelheden, alle auto's en vrachtauto's kunnen er onder vallen en dat zal files en vervuiling doen verminderen.

Bart: (op de vraag of dat mogelijk is, en of er nog meer mogelijk is, want dat zal nodig zijn). Als we hier de zaal vragen zal iedereen voor zijn, maar als je het hierbuiten aan automobilisten vraagt, af straks aan vakbonden vertelt dat de stroomprijs weliswaar gestegen is maar nog veel hoger zou moeten worden, krijg je heel andere antwoorden.

(Dirk: Ja maar ook omdat ze weten dat het allemaal naar Electrabel gaat...) *Bart:* ik heb daarom in de senaat een wetsvoorstel ingediend rond de 'mottenballentax' om de superwinsten die de monopolisten maken - in dit geval Electrabel - met hun afgeschreven kolen- en kerncentrales af te romen en terug te geven aan de consument in de vorm van renteloze leningen voor energiebesparing en dergelijke. Dat is de benadering die we moeten volgen, we moeten kijken wat de sociale impact is van maatregelen. De kilometerheffing bijvoorbeeld: ik heb daarover een burgerconventie in het Vlaams parlement meegemaakt met meer dan 500 burgers, en een ruime meerderheid was tegen. De vrees van de mensen is dat autorijden het voorrecht zal worden van de meergegoeden en dat het principe de vervuiler betaalt wordt omgedraaid in het beginsel: wie betaalt mag vervuilen. Het wordt dan een privilege voor de rijken en de armen betalen voor de milieucrisis. Je moet dus oppassen met belastingmaatregelen. Maar wel belasten wat slecht is en minder wat goed is (zoals toegevoegde waarde, wat is daar nu slecht aan, we zouden een belasting moeten heffen op 'verloren waarde').

Mensen die al geconfronteerd worden met hogere kosten van levensonderhoud hebben vaak niet de kennis en de middelen om voorstander te zijn van dit soort maatregelen. We moeten ze

dus het recht geven op energiezuinig wonen, op basismobiliteit, op goed openbaar vervoer. Dat is de flankering van de fiscale maatregelen.

Dirk: Dat veronderstelt dus wel wat in werkgroep 3 geconcludeerd wordt: heroriëntering van overheidsbegrotingen. Op dat vlak zie je niet zo veel, neem het vlak van duurzame woningbouw? Tinne, jullie hebben laatst in de regering gezeten?

Tinne: De maatregelen die genomen zijn, waren inderdaad veel te klein en niet gericht op grote volumes. We hadden het net over externaliteiten en als je kijkt naar autoverkeer is Vlaanderen een 'black spot' wat betreft de perverse aspecten van mobiliteit in Europa, zeker waar het de aanslag op de gezondheid betreft. Het is dan een beleidskeuze van de regering dat Vlaanderen distributieland moet zijn, maar de armen die er het slachtoffer van zijn, hebben vaak zelf niet eens een auto. Het doen dalen van het autoverkeer heeft dus een positief effect op de gezondheid van de mensen en het zijn de sociaal zwakkeren die er het meest van zullen profiteren. Tegelijkertijd hebben jullie gelijk als je stelt dat je elke maatregel die je invoert moet screenen op de sociale gevolgen en de armen desnoods moet compenseren. Wat betreft wonen hebben we een voorstel uitgewerkt om mensen korting te geven op hun registratierechten en dat geld te besteden aan het verbeteren van het energiepeil van hun woningen. Dat is een fiscale maatregel waarmee op relatief korte termijn zeer veel woningen energiezuinig(er) gemaakt kunnen worden.

Bart interrumpeert: Toch wordt er nu iets over het hoofd gezien, het nieuwe 'grond en pannen decreet' dat nu in het Vlaamse parlement wordt besproken voorziet in het opleggen van een sociale woonnorm voor elke gemeente, daardoor worden tegen 2020 45.000 nieuwe sociale huurwoningen gebouwd en 20.000 sociale koopwoningen, hetgeen meer dan een verdubbeling van het huidige ritme is, dat al het hoogste in de geschiedenis is.

Dirk Barrez: Maar toch kan het veel meer, zoals Duitsland laat zien, dat weliswaar tien keer zo groot is, maar dat zit op een ritme van 300.000 woningen per jaar die ze ombouwen tot lage energiewoningen....

Bart: Wat bestaande woningen betreft klopt dat. Vandaar dat we met het systeem van renteloze leningen zijn begonnen, een federaal fonds dat helaas aan de gemeentes afzonderlijk wordt overgelaten voor de uitvoering maar in Antwerpen bijvoorbeeld kan elk gezin kan 10.000 euro renteloos lenen om zijn woning te isoleren, zodat ook mensen zonder centen die rendabele investering kunnen maken.

Michel: Voordat ik bij Greenpeace kwam, was ik verantwoordelijk voor dat beleid, maar ondervond dat het moeilijk was omdat veel mensen die een woning huren geen belangstelling hebben om daar werk aan te verrichten of investeringen in te doen als ze weten dat ze er niet lang in zullen blijven. Voor de eigenaar geldt iets vergelijkbaars omdat hij er zelf geen voordeel van zal hebben als zijn huurders minder energie verbruiken. Er zullen op z'n minst ook nog andere maatregelen nodig zijn.

Dirk: Werkgroep 2, productnormering, hoever kunnen we daarmee gaan (aan Michel Genet)? Uit de werkgroep werd gezegd: duurzame overheidsaankopen zo snel mogelijk (tegen 2015) Europees regelen, transparantie door de gehele productieketen, ketenverantwoordelijkheid dus. Ik hoorde u eerder al refereren aan het beginsel dat er eigenlijk op de markt niets te koop zou mogen zijn dat sociaal of ecologisch niet verantwoord is.

Michel Genet: Laat ik me beperken tot het regeringsbeleid. Er wordt vaak gezegd dat er op dit gebied veel verboden is door de Europese Commissie, maar dat is niet waar, er is ruimte voor het toevoegen van sociale en ecologische criteria aan de publieke markt. Het is nu tijd om dat dus structureler te doen.

Dirk: Moeten we de normering niet structureler inzetten en ook gebruiken als hefboom om een aantal producten die we niet willen er uit te werken?

Paul de Beer: We zagen net dat fiscale instrumenten de discussie vaak veel ingewikkelder maken. Dat verklaart misschien ook waarom het feitelijk gebruik van ecotaksen beperkt is gebleven. Het heeft allerlei bijeffecten en dan moet je weer gaan compenseren, maar dat roept ook weer discussies op, etcetera. Ik ben in toenemend mate voorstander van veel strikter normeren door de overheid van wat wel en niet toegestaan is. Dat kan op twee manieren: door de totale ruimte die beschikbaar is voor bepaalde niet-duurzame activiteiten te beperken, zoals bij CO₂-uitstoot bijvoorbeeld gebeurt. Quoteren dus, waarbij iedereen een gelijk aandeel krijgt en als je meer wilt hebben moet je gaan kopen van een ander. Bij autogebruik heeft dat het grote voordeel dat je niet hoeft te beginnen met een heffing, maar dat je zegt dat iedereen een bepaalde hoeveelheid kilometers krijgt toegewezen die je per jaar mag rijden, wil je meer rijden dan moet je daarvoor betalen.

Als het gaat om zaken waarvan je duidelijk weet 'daar moeten we vanaf' dan moet je verder gaan en bepaalde producten gaan verbieden. Voorbeelden zijn het vervangen van gloeilampen door meer duurzame lampen. Vanaf een bepaald moment zijn bepaalde producten dan verboden en de industrie zal zich aanpassen aan de productie van ecologisch betere goederen. Verboden zijn in de liberale samenleving een beetje uitgeraakt, maar op andere terreinen, gezondheid met name, wordt het weer meer geaccepteerd, bijvoorbeeld bij het roken. Dat zou daarom ook kunnen bij gedrag en consumptie die ecologisch gezien niet aanvaardbaar is.

Tinne: Het is nu gemakkelijker dan vroeger omdat men meer en meer geconfronteerd wordt met de grenzen waar we op stuiten. Naast het klimaatakkoord is er ook een eco-design-richtlijn goedgekeurd, die over productnormen gaat. Een mooi voorbeeld is Californië, waar een een-watt norm is ingesteld voor het *stand by* gebruik van elektronische toestellen. Ik denk dat we dus steeds meer die kant opgaan. Alleen verhandelbare rechten is niet genoeg, normering is daarnaast noodzakelijk. In werkgroep drie werd daar veel over gesproken, ik geloof wel dat het ingevoerd kan worden, bijvoorbeeld voor vliegen, energie en autogebruik. Maar je zult niet ontkomen aan het opleggen van normen waaraan producten moeten voldoen.

Bart: We moeten inderdaad meer inzetten op normering. Dat was in het vergeethoekje geraakt, alles moest marktconform en vrijwillig. Maar nog belangrijker dan dat de vervuiler betaalt, is dat de vervuiler ophoudt. Wat voor zin heeft het om labels aan plasmaschermen te geven? Mensen die daar geld voor hebben, pakken de extra energiekosten er zonder probleem bij. Verbiedt dan dat plasmascherm gewoon, zoals we ook de gloeilamp gaan verbieden. Durf de meest vervuilende producten van de markt te bannen.

Vragen uit de zaal:

(man) Minder nemen, klinkt leuk maar het beleid van de EU is omgekeerd, bijvoorbeeld Global Europe dat wil dat Europese bedrijven meer toegang krijgen tot natuurlijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Dat verband ontbreekt in de bijdragen van het panel.

(tweede man): Verklaart zich blij met herintreding van normering, maar we leven in een

democratie, dus we moeten draagvlak zien. Daar wordt te weinig in geïnvesteerd; educatie, bewustwording...

(vrouw): De vraag aan de politici is welke druk er bij hen nodig is voor ze impopulaire maatregelen nemen.

Bart: consumentenacties, petities, kom op straat, laat u horen, en stem op ons (gelach)...

Tinne: Dat is niet genoeg. Een goed voorbeeld is in het Verenigd Koninkrijk waar echt een klimaatbeweging is, waar veel mensen aan meedoen en waar echt druk van uitgaat. Daardoor is er een klimaatwet ontstaan waarin bindende klimaatdoelstellingen opgenomen zijn. Dat was meer dan alleen een petitie, daarbij werden politici bestookt met eisen en waren massa's op straat. Als je met veel mensen bent, kan er moeilijker over je heen gewalst worden.

Michel: Maar politici hebben ook de verantwoordelijkheid om vooruit te lopen en maatregelen te nemen zonder populaire ondersteuning. Sommige problemen zijn zo dringend dat ze verplicht zijn aan oplossingen te werken.

Dirk: Obama gaat honderden miljoen steken in 'groene investeringen' met het doel om vijf miljoen 'groene banen' te creëren. In Zuid-Korea en Japan gebeurt iets vergelijkbaars. Dat is toch fors, wanneer komen wij daar? In werkgroep 5 wordt gesteld dat de EU een leidende rol zou moeten spelen

Bart: Het Europese klimaat- en energiepakket stelt toch wel wat voor. Als we naar twintig procent hernieuwbare energie gaan, voor heel Europa in 2020, en dat moet dan gelden voor alle energiedragers, autobrandstof, verwarming... dan is dat gigantisch. Daar horen banen bij van een vergelijkbaar gehalte.

Over zelf stappen nemen: ik heb het principe van duurzame ontwikkeling in de grondwet ingevoerd. In het begin wilde geen enkele partij dat steunen, uiteindelijk was er een twee derde meerderheid in de senaat en is het bekrachtigd in de kamer. Er waren veel sceptici die hardop afvroegen wat daar het nut van zou kunnen zijn maar ondertussen worden door de provincie Antwerpen vergunningen geweigerd voor energiecentrales die willen draaien op palmolie. Dat gebeurt op basis van dat principe in de grondwet waar er vroeger geen enkele rechtsgrond bestond. (applaus)

Dirk: En nu in de Europese grondwet?

Paul de Beer: Een waarschuwend woord. Afspraken op Europees niveau zijn vaak onontbeerlijk, maar het effect kan zijn dat politici zich gaan verschuilen achter 'Brussel' als ze bepaalde impopulaire maatregelen moeten nemen. Europa is impopulair en als 'Europa' iets wil is het vaak een reden om er dan tegen te zijn. We weten hoe het afgelopen is met de Europese grondwet. Het moet vooral gedragen worden door nationale politici. We moeten vooral zorgen dat de EU beleid niet belemmert.

Vragen of opmerkingen uit de zaal:

(man) De wetenschappelijke wereld heeft ook een verantwoordelijkheid die vaak niet genomen wordt. Veel zaken worden tot debat verheven door wetenschappelijke inbreng, neem het debat over fijnstof.

(tweede man): Bedankt voor de verwijzing naar de Club van Rome, daarvan zijn nogal wat mensen in de zaal aanwezig. Maar hij verbaast zich over de afwezigheid van technologische oplossingen, terwijl er mogelijk een technologische revolutie voor de deur staat. Weten politici daar genoeg van? Bijvoorbeeld op het gebied van energie, robotisering, batterijtechnologie, nanotechnologie?

Bart: In het Vlaams parlement is opgericht het instituut voor Samenleving en Technologie. Dat moet ervoor zorgen dat politiek en publiek goed op de hoogte gehouden worden van technologische ontwikkelingen. Er ontbreekt nog wel de nodige kennis vanuit het besef dat transitie management ook inhoudt dat het een cultureel en een technologische en institutioneel proces is, dat veronderstelt een zeker niveau van kennis van zaken. Er zijn lokaal wel degelijk bedrijven die toonaangevend zijn op gebied van groene technologie, maar er kan door de overheid meer gebeuren om te stimuleren, door een groen aankoop- en aanbestedingsbeleid een thuismarkt creëren, zodat die bedrijven ook de wereld kunnen veroveren.

Dirk geeft, omdat de tijd bijna op is, de panelleden elk een grondwoord, maar ook uit de zaal komen nog enkele korte bijdragen.

Iemand wijst op de nanotechniek-industrie die ook in Vlaanderen aan de weg timmert, maar waar geen publiek debat over is.

Een ander vraagt of het een probleem gevonden wordt dat 'de politiek' werkt op basis van korte cycli van vier jaar, terwijl de maatregelen en problemen en transitie uitermate complex is en cycli van andere levensduur vereist. De benodigde pacts of akkoorden zouden van langere tijdsduur moeten zijn.

De laatste: De vraag is of er perspectief zit in strategieën van lokalisering of regionalisering. Nu liggen antwoorden voortdurend in de sfeer van normering door de staat, dingen in de grondwet veranderen en dergelijke, waar de vraagsteller 'weinig ambitie in heeft'. Hij ziet meer in de zaken op lokaal niveau te veranderen.

Laatste ronde panel:

Michel Genet: De link tussen nanotechnologie en milieuproblemen wordt te weinig gelegd, het is een grote dreiging voor de toekomst.

Over het thema van (de)centralisatie: Greenpeace is ook een top-down organisatie. De ecologische denker Andre Gorz heeft ooit gezegd dat de verandering bereikt zal worden via de burger en de ingenieurs, we moeten zeker langs de twee kanten werken. Ook van belang is - zoals de Franse econoom Jean-Paul Fitoussi stelt de noodzaak van een economie die in balans is en dus een 'vergroening van de groei'. Dat houdt ook in de democratie te versterken, dat moet gelijk opgaan.

Tinne Vanderstraeten: De parlementaire cyclus is misschien vier a vijf jaar. Maar niemand wil een regering die niet te controleren is en niet afgestraft kan worden. Het kan samengaan, politici kunnen desondanks lange termijn beleid op poten stellen, maar dat gebeurt veel te weinig. Als het gaat om klimaat moet er een kader opgesteld worden met doelstelling op korte, middellange en ook lange termijn. Pas als je dat goed schetst zal de economie zich daar op kunnen oriënteren. Dat is ook het verband met technologie, als bijvoorbeeld voor autoverkeer en klimaat de normering en de doelstellingen op tijd en scherp geformuleerd worden en als men tijd geeft voor ontwikkeling dan zal die ontwikkeling extra gestimuleerd

worden. Het probleem is niet zozeer die vier jaar, maar bepaalde lobbykrachten in de samenleving waar gewone burgers niet tegenop kunnen. Bijvoorbeeld het Europese klimaatpakket, dat is de laatste paar dagen sterk uitgehold en dat komt omdat de leiding van alle grote bedrijven als Arcelor Mittal klaarstonden om de top van de politiek in heel Europa te bestoken. Geen milieuorganisatie heeft natuurlijk een vergelijkbare lobby-kracht. Het is van belang die grote machtscircles voor een stukje te kunnen breken en daar tegenin te gaan (applaus).

Bart Martens: De overheid moet inderdaad beleidsplannen maken die verder gaan dan de volgende legislatuur, die zelfs gericht zijn op volgende generaties. Gedeeltelijk gebeurt dat wel: de ruimtelijke structuur van Vlaanderen wordt eens in de tien jaar vastgelegd. Maar ook Europese richtlijnen, bijvoorbeeld die over waterlopen, die richt zich erop dat er tegen 2015 in alle Europese lidstaten een goede ecologische kwaliteit is en dat opeenvolgende legislaturen daar hun bijdrage aan moeten leveren.

Wat decentraliseren betreft: Voor veel problemen is de natiestaat te groot geworden. Verdere decentralisering is tegelijkertijd in België geen voor de hand liggend optie. Voor de problemen die hier vandaag worden besproken is de natiestaat vooral te klein geworden. De natiestaat is sinds de vrede van Westfalen immers nog steeds het hoogste soevereine gezag en geen enkele staat kan verplicht of gedwongen worden om deel te nemen aan een internationaal verdrag. We moeten daarom kunnen overstappen van de natiestaat naar de "sovereiniteit van de mensheid voor het beheer van de global commons". Decentraliseren dus, ja, maar ook internationaliseren, op een moderne manier, zonder dat we gevangen liggen in het vetorecht van een van de deelnemende landen...

Dirk Barrez: Dus in lijn met de aanbevelingen van werkgroep 5.

Paul de Beer: Wil ook nog verwijzen naar de workshop over toekomstbeelden. Het korte termijnperspectief van politici wordt mede veroorzaakt doordat moderne politieke partijen zelden meer een heldere toekomstvisie hebben waar ze naar toe willen. Discussie over aansprekende toekomstbeelden die zowel sociaal als duurzaam zijn, moeten gestimuleerd worden. Vervolgens moeten politieke partijen dan aangeven welke concrete stappen daarvoor gezet moeten worden. Het bieden van een 'wenkend toekomstperspectief' is ook de enige mogelijkheid om voldoende draagvlak te scheppen.

Over decentralisatie is de Beer 'allerm minst een voorstander' omdat hij niet gelooft dat de problemen op lokaal niveau beter zouden worden opgelost dan op centraal niveau. Het gevaar dreigt eerder dat veel problemen dan over de schutting van de burens wordt gegooid. Wel ligt er een decentrale rol in het experimenteren met oplossingen. Daarvoor zou ruimte in wettelijke regelingen geschapen moeten worden.

Dirk Barrez besluit met te resumeren dat het een 'ietwat anders debat' was dan verwacht. 'Misschien dat we de oorlogssituatie nog niet helemaal voelen'.

Lou Keune rondt dan de bijeenkomst af met een echt laatste woord. Een algemene conclusie zal hij niet trekken omdat er heel veel verschillende zaken ter tafel zijn gekomen en ook van verschillend niveau. Daar komen ook al de voorbereidende stukken nog bij, dat is teveel om in enkele woorden samen te vatten. Een punt wil hij wel naar voren halen en dat is dat in die hele brei "toch een globale instemming te vinden is van de weg die wij onder andere met de Verklaring van Tilburg en met het basisdocument voor deze bijeenkomst neergelegd hebben". "Die ondersteuning is belangrijk en met wat vandaag ter tafel is gekomen kunnen we veel nader uitwerken en nuanceren en stappen verder brengen. Sommige zaken zullen we ook

moeten schrappen, want er waren ook kritische reacties."

Er zal op basis van alle input van deze dag een nieuw beleidsdocument gemaakt worden, in de hoop vele experts en andere mensen te mobiliseren om mee te gaan draaien, onder andere ter voorbereiding van de volgende conferentie in Tilburg. Daarvoor zullen ook weer voorbereidende bijeenkomsten en discussies georganiseerd worden. Die conferentie zal ook duidelijker in het licht staan van 'de machtsvorming'. Kunnen wij de verandering en het andere beleid dat we nastreven gestalte laten krijgen? Waarna Lou iedereen bedankt die meegewerkt heeft, als spreker heeft deelgenomen en de hele dag als publiek heeft meegedaan. Een apart applaus wordt gevraagd voor VODO, die het leeuwendeel van het uitvoerende werk heeft geleverd.

Via *de website* en de nieuwsbrief 'groeistuijp' waarop via de website ingeschreven kan worden, kan men geïnformeerd blijven over verslagen en komende activiteiten.

(einde)